

Slavna učiteljska društva, p. n. gospodje kolegi in koleginja in vse razsodno občinstvo naj sodijo ter naj vzamejo postopanje odbora „družbe sv. Mohora“ v vednost.

„Zaveza slovenskih učiteljskih društev“ bode potrebno ukrenila, da pride brezozirni odbor „družbe sv. Mohora“ do prepričanje, da nismo več v onih časih, ko se je smelo učiteljstvo na poljuben način žaliti in sramotiti.

Direktorij.

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

I.

Občne pravice in dolžnosti avstrijskih državljanov.

1. Pravice.

Člen 18. Vsakemu je na voljo, izvoliti si svoj poklic ter izobraziti se zanj, kakor in kjer hoče.

Tlačani si niso sami volili svojega poklica; to je namreč določeval njih grajščak ali gospodar. Sedaj pa sme vsakdo si sam voliti poklic in se zanj pripravljati po svoji volji. Svobodnost poklica je posledica enakopravnosti pred zakonom in svobode znanstva, kakor tudi pravice, da so državljanom pristopne vse javne službe.

Člen 19. Vsa narodna plemena v državi so enakopravna, in vsako pleme ima nepovredno pravico, svojo narodnost in svoj jezik čuvati in gojiti.

Država priznava enakopravnost vseh deželnih jezikov v šoli, uradu in javnem življenju.

V deželah, v katerih stanuje več narodnih plemen, naj bodo javna učilišča napravljena takó, da se vsakemu teh plemen dadó potrebni pomočki za izomiko v svojem jeziku, a da ne bode nikomur sile naučiti se katerega drugega deželnega jezika.

Po členu 19. je državljanom zajamčena narodna enakopravnost, kar je gotovo državna potreba z ozirom na mnogotera narodna plemena, ki bivajo v naši državi. Vsak državljan ima pravico, ulagati pri oblastih prošnje in tožbe v deželnih jezikih, ki se rabijo v dotični deželi, in zahtevati, da se uloge pravilno obravnavajo in rešijo. Deželnim jezikom pripadajo nemški, češki, poljski, rusinski, rumunski, italijanski, slovenski in hrvaški jezik. V deželah, kjer prebiva več narodov, naj bodo javna učilišča tako urejena, da se vsakdo lahko izobraža v svojem jeziku.

Člen 20. O dopustnosti začasne in krajevne suspenzije v členih 8, 9, 10, 12 in 13 določenih pravic po odgovorni vladi bode določal poseben zakon.

2. Dolžnosti.

Osnovni zakoni so dragoceno darilo naše ustavne države. Vsakega državljana sveta dolžnost je torej, da osnovne državne zakone natanko pozna, spoštuje in se točno po njih ravna. Država jamči svojim prebivalcem velike pravice, a državljani imajo tudi proti državi velike dolžnosti, katere je treba vestno izpolnjevati, da se zjamči in pospešuje blaginja državljanov.

1. Prva in najimenitnejša dolžnost avstrijskega državljana je zvestoba in pokornost presvetlemu vladarju.

Naši zakoni posebno varujejo Nj. Veličanstvo in cesarsko obitelj; zoper cesarja in cesarsko obitelj naperjene zločine, pregreške in prestopke zakon ostreje kaznuje nego v drugih slučajih. Vsako podvzetje, ki bi cesarjevo osebo gledé na zdravje ali svobodo oškodovalo in skušalo v nevarnost spravljati, ali pa omejevalo vladarske pravice, je zločin veleizdaje. Vsakega državljana pa veže tudi dolžnost, da zabranjuje take zločine, pregreške ali prestopke. Duhovščina in učiteljstvo imata sveto dolžnost in največ prilike, ljudstvo v tem obziru poučevati in vzbujati patriotska čutila.

2. Državljana dolžnost je, da je pokoren zakonom in naredbam oblasti, ki v cesarjevem imenu izvršujejo zakone.

Vsakega državljana dolžnost je, da dobro pozna zakone in naredbe, katerih se mu je treba držati. V mnogih slučajih pa človeku že zdrav razum kaže, kar sme storiti in kar je prepovedano. Zakoni ne priznavajo izgovora „dotični zakon mi ni bil znan“. Vsak državljan bodi podložen višji oblasti in spoštuj njih naredbe. Dogaja se sicer včasih, da je kaka naredba protizakonita in v škodo temu ali onemu državljanu, ali pa prekorači uradnik ali pa varstveni organ svoj delokrog. Tudi v takih slučajih bodi pokoren dotični naredbi in ne ustavljaj se oblastim. Če se Ti godi krivica, pritoži se po tem pri pristojni višji oblasti.

3. Plačuj točno in vestno različne davke.

Ljudstvo smatra navadno davke kot težko breme, poučevati ga je torej, da država brez davkov ne bi mogla obstati, in tudi posameznik ne bi bil si svest svojega življenja in premoženja. V izobrazbo ljudstva potrebuje država duhovnike in učitelje. Da se ohrani mir in red v državi, trebamo uradnikov, varstvenih organov in vojakov. Za prospeh gmotnega blagostanja, poljedelstvo, rudarstvo in kupčijo potrebujemo ceste, železnice, plovne reke, prekope i. dr. Vse te naredbe

koristijo državi in posamezniku, in v dosego te svrhe treba denarja, ki ga plačujejo državljani z različnimi davki.

4. Vsakega državljana dolžnost je, da zastavi v sili svoje življenje za cesarja in domovino. Uvedli so v to svrhu občno vojno dolžnost, katero izpolnjuje vsak za vojaštvo sposoben državljan. Vojna dolžnost traja dvanajst let in začnjenja z edenindvajstim letom. Končno pa je treba še v črni vojski služiti do dvainštiridesetega leta.

(Dalje prih.)

Kulturne slike s Kranjskega.

(Spisal Jos. Ciperle.)

12. Rimsko malikovanje po Kranjskem.

Znano je, da so bili stari Rimljani malikovalci: čestili so več bogov in boginj. Kjer so se naselili, sezidali so tudi tempelj temu ali onemu svojemu bogu, ter ga čestili, molili in mu prinašali razne darove.

V stari Emoni našel se je tempelj boga Neptuna. Zraven tega sta imela pa še tu svoji svetišči: bog Savus in Serapis.

Drugi Neptunov tempelj je stal v Bistri pri Vrhniki. Tam sezidali so pa leta 1255. kartuzijanci svoj samostan. — Na Vrhniki se je pa čestila boginja Akvorna, kraljica vodá.

V Šiški imeli so Rimljani svojega malika Herkula-Saksana. K njemu romali so stari Emončani iskat tolažbe. Njih naslednike, sedanje Ljubljance pa tolažil je še pred nekaj leti s svojim vinom tako imenovani „Herkulesbirt.“

V Št. Vidu je stolovala boginja Cerera, v Gameljnih pa Karnija.

Tudi v Kamniku je bil na Malem Gradu tempelj nekega malika. Duhovniki njegovi so tu prorokovali tudi prihodnjost vsacemu, kdor jim je prinesel kak dar. Pozneje je stal tu grad. Na njegovem mestu postavljene so bile v 13. stoletju tri kapelice druga vrh druge, ki še sedaj stoje. Posvečene so: prva Mariji, druga sv. Eligiju in tretja sv. Petru. Narodna pravljica pripoveduje, da so še sedaj tu pokopani darovi, koji so se donášali temu maliku za prorokovanje, in čuva jih neka ajdovska deklica Veronika po imenu. Nekoč je tudi kazala te dragocenosti radovednežem. A bila je ta deklica žalibog „zakleta“. Rešil bi jo pa iz te zakletosti lahko oni nedolžni mladenič, ki bi jo poljubil trikrat. In res — tako pripoveduje dalje pravljica — našel se je svoje dni tak mladenič. A ko jo je hotel poljubiti, spremenila se je v zmaja s kačjim repom. Take pošasti pa vendar ni hotel poljubiti,